

A színháznak példákat, magatartásmo-
delleket kell tudnia mutatni; megkérdőjelezni az élet egyértelmű társadalmi viszonyrendszerének fonákságait

Kell-e politizálnia a színháznak?

A mindenkori színház-
művészet általános
törvényszerűsége, hogy
elfogulatlan és vállalha-
tó véleményt alkot a
mindennapok moráljá-
ról, életformáiról,
visszasságairól. Hogy
pártoskodó és persze
kommercializálódó vilá-
gunkban is meg tudja-e
tartani ezt a képességét,
azt Tóth Tiborral, a Ko-
máromi Jókai Színház
igazgatójával az idei
színházi világnap küszö-
bén feszegettük.

MIKLÓSI PÉTER

Mostanában, amikor laká-
sonként egy-két tévékészü-
lék van, emellett ott a videó,
a CD, a mindenható internet
– miért van szükség a színhá-
zra?

Mert aki nem hisz a gondo-
lati és cselekvő, ily módon
akár szórakoztatni tudó
színházművészetben, az bizo-
nyos fókig önmagát is megrö-
vidíti. Ugyanis a színház egé-
szen más életérzést nyújt, mint
az elektronikus információ
hordozók. A színházat vagy el-
fogadja és igényli valaki, vagy
egyszerűen nem jár színházba.
Aki viszont érdeklődik iránta,
azért ül be a nézőtérre, mert
ott a közvetlenül ható élmény
erejével élőben válik a színház

időben duplán – könnyű szó-
rakozásra is vágyik. Ebben az
el kell magunkat tartani hely-
zetben viszont nem biztos,
hogy a művészszínházi arcu-
lat, legalábbis annak kívánt
teljességében, premierről
premierre megőrizhető.

Olykor fojtogató felelősség
egy színidirektor számára,
mely szerint a színház nem
azért van, hogy esténként fel-
ragyogjanak benne a fények,
hanem hogy ott előadásón-
ként valami létrejöjjön?

Feltétlenül. Már csupán az
imént említett okok is, az alko-
tói szabadság szempontjából,
bizonyos megkötéseket jelen-
tenek. Rögtön akár a darabvá-
lasztásban. Vagy nem úgy és
azokkal a művészekkel való-
sulhat meg egy új bemutató,
ahogyan azt az igazgató sze-
retné. Nagyon észnél kell len-
ni, nehogy komolyabb akadá-
lyokba ütközzön a társulat eg-
zisztenciája. Ilyen körülmé-
nyek között pedig kérdéses,
hogy színre kerülhet-e mond-
juk egy Beckett-darab, egy Io-
nescu-színmű, egy Csehov-
dráma; a dramaturgiai tervbe
gyakrabban kerülhetnek e
olyan színpadi művek, ame-
lyek társadalmi és közéleti té-
májával uzenni szeretne a
színház... Oszintén szólva,
nem szívesen beszélek örökö-
sen az anyagiakról, de az
utóbbi évtizedben nagyon is
előtérbe került ez a szempont.

Tóth Tibor

(Somogyi Tibor felvétele)

a jelenségekkel, de sohase po-
litizáljon direktben. Mutasson
kiutat, jelezzen alternatívákat.
Az előadások szövetébe szöve
utaljon azokra a jelenségekre,
amelyeket a politika gerjeszt.
De ne a napi érdekek mentén,

és a maga területén megbízha-
tó, ha független. „Érdekes”,
hogy manapság ezt érdemes kü-
lön is szóba hozni. Úgy tűnik,
nem olyan világot élünk, ahol
ez magától értetődő.

nerben sem megyünk az igé-
nyesség szintje alá. Ahogy az
sem titok, hogy ha dramaturgi-
ai tervünk csupán a gondolati
színház stílusára és mércéjére
építene, akkor a ma már csak
17 ezer magyar lakost számláló
Komáromban hamarosan ka-
maraszínházzá lényegülnénk.
Természetesen, a fenntartha-
tóság életképtelenségének
minden velejárójával. A régió
tájékoztatóival pedig nem ke-
vésbé kusza a helyzet, mert a
vidéki műsorszervezők még az
ilyen célokra nyert pályázati
pénzekben is ritkán kérik az
úgymond komoly darabokat.
Így azokat az előadásokat oly-
kor valóban csak vérrel-erít-
téllel tudjuk Komáromon ki-
vüli lekötni. Ez nagyon érzékeny
pontja játékszínünk zavartalan
működésének. Persze, az érem
másik oldalát tekintve viszont
örülünk annak, ha a vidéki pub-
likum az általa jobban igényelt,
de színpadtechnikai okokból
kőszínházi feltételekhez kötött
előadásokra a környező közsé-
gekből is tekintélyes számban
Komáromba látogat. Hozzáte-
szem: nem csak a Lili bárónőre
vagy a közelmúltban még a
Made in Hungáriára.

**A kritika mennyiben befo-
lyásolja a színházi légkört?
Az ugyanis sosem a premier
előtti küzdelmes és fárasztó
munkát, hanem kizárólag az
eredményt értékeli. Zavaró,
ha a kritika negatív?**

mérettetései, szakmai értékelé-
sei, amikor akár 8-10 valóban
pártatlan színházi szakember
formál véleményt az előadása-
inkról.

**Egy magára valamit is adó
(nép)színháznak mindent el
kell játszania?**

Mellőzendő a gagyit vagy a
szándékos polgárpukkasztást,
lényegében igen; természet-
esen egészséges keretek között
és józan művészi igénnyel. El-
végre egy Goldoni-vígjátéknak,
Huszka Jenő vagy Lehár Ferenc
operettjeinek, esetleg amerikai
bulvárszerzők frappáns szín-
műveinek is lehet figyelmet ér-
demlő mondanivalója. Ezek-
ben a darabválasztási dilem-
mákban azt kell mérlegelni,
hogy a műnek van-e irodalmi
értéke, érthető története, illet-
ve jól közvetíthető üzenete.

**Apropó, „üzenet”! A kor-
társ, többnyire magyar szer-
zők darabjainak nyelvezetére
gyakran érzékenyen reagál a
néző. Megelőzhető, hogy
ezeket a színműveket, elő-
adásokat ne botránydara-
bokként kezelje a publikum?**

A színházközönség egy adott
hányadánál bizonyosan nem.
Van a publikumnak egy szű-
kebb köre, amely ezen a be-
szédstíluson akarva-akaratla-
nul is meg fog botránkozni.
Színházunkban aktuális és ta-
láló példája ennek Spiró
György Magyarországon

Aki viszont érdeklődik iránta, azért ül be a nézőtérre, mert ott a közvetlenül ható élmény erejével, élőben váltik a színpadon játszó történet részesevé – nem pedig egy hűvösen távolságtartó képernyő hozza számára lehetőleg fotelközelségbe mindazt, amit lát. Ezért a teátrumok pótolhatatlanul sajátos varázsa az, amit lakberendezési tárgyként a „holt” médiumok nem képesek megadni. Így aki nemcsak tudatosítja, hanem keresi és értékeli ezt a különbözőséget, az a kapcsológombokkal meg távirányítókkal uralt világban is fogékony marad a színházművészet eredeti formái iránt.

A színházaknak manapság milyen mankókra van szükségük, hogy a felszínen tartásuk magukat?

Gondolom, aligha meglepő, ha azt felelem: minél több nézőre. Régióknál prózai kőszínházaiban az évi költségvetésnek legalább huszonöt százalékat a jegybevételekből kell előteremteni. Ha ez ennél magasabb arány, akkor az már egy gazdaságilag jól működő társulat.

Kulcsfontosságú „mankó” a fenntartó szerv által folyósított költségvetési tétel, továbbá a különböző pályázatokon elnyerhető összegek, illetve a színházpártoló támogatók segítsége. Ezeket a pénzeket kell értelmesen beosztani. És persze újra meg újra tanácsos elgondolkodni a repertoáron is, hiszen az szintén a pénzszerzés egyik eszköze. Tájéinkon nincs ma olyan társulat, amely ne játszana musicaleket vagy operettet, kommersz komédiákat, mert a közönség – ezekben a nehéz

sen az anyagiokról, de az utóbbi évtizedben nagyon is előtérbe került ez a szempont.

Kegyetlen művészet a színház?

Elképesztően.

Merthogy?

Mert a színészt az egekbe képes emelni, ugyanakkor a sárba is tudja tiporni. A hírnév, a siker illanó ragyogás. Hiába ünnepelt díva, népszerű sztár valaki, ha a színházak mai bizonytalanságaiban a sors úgy hozza, akkor rövid úton háttérbe szorulhat, és akár el is felejthetik. A színpadon huzamos ideig és értékes művészi szinten alkotni manapság nem életbiztosítás. Elegendő egy politikai kurzusváltás, egy társulati nemzedékváltás vagy pusztán egy igazgatócserre, és hirtelen, szinte egyik napról a másikra úgyszólván minden másképpen van. Bár a színész élete azért is más az átlagosnál, mert délelőtti próbál, este játszik, közben utazik, különböző felkéréseknek tesz eleget, keveset és rendszertelenül lehet együtt a családjával, sok mindenről kell lemondania – és mindennek dacára nemcsak új szerepről újabb szerepre, hanem előadásról előadásra hitelesnek is kell lennie.

A szó társadalmi értelmében politizáljon a színház? Ha nem is a politika napi érdekei értelmében, de a színházművészet általános törvényszerűségei szerint mi a teátrumok feladata ebben az erősen megzavarodott, érzelmeiben felkavart, bizonytalan világban?

Szembesítse a nézőt ezekkel

utaljon azokra a jelenségekre, amelyeket a politika gerjeszt. De ne a napi érdekek mentén, hanem a színházművészet hagyományos eszközeivel vessen föl az időszerű társadalmi gondokat. Hogy a fogékony néző asszociálni tudjon azon problémák sokaságának egyike-re-másikára, amelyek Közép-Európában a huszonegyedik század emberét foglalkoztatják.

Célzatosan, de a semlegeség, mi több, a művészi függetlenség őszinteségével?

Akár. Egy jó és hiteles színház, szerintem, nem a szájba rágó állásfoglalás erejével sulykolja közönségébe az üzeneteit, hanem az előadás mélyrétegeiben fellelhető utalásokkal. A valóságkereső színház a színpadművészet természetes eszközeivel megnyithat akut társadalmi témákat, az állásfoglalás jogát és szabadságát azonban nézőinek asszociatív képességeire bízta. A taps mellett az is a színház sikere, ha az embereket tovább is foglalkoztatják az előadásban felvetődött gondolatok. Esetleg még napokig ott mocolognak bennük...

A színházaknak mint kérdőnek örök Luciferként ott ilendő állnia a társadalom mellett, hogy arról beszéljen, ami nyugtalanítja a hétköznapijainkat és hiányzik az életünkben?

Úgy gondolom, ez elsődlegesen a független újságírók feladata. Noha egy kisebb-nagyobb szeletet a színpadművészet is vállalhat ebből, hogy izgalmasabb és tárgyilagosabb legyen. Mind az újságírás, mind a színház akkor hitelt érdemlő

nem olyan világot élünk, ahol ez magától értetődő.

Váltunk „színpadképet”: társulati szempontból mostanság mi fontosabb, az erős gondolatiságú dráma vagy a tuti kasszasiker?

Számomra az első az értékebb, mert a gondolati színházban hiszek. A mestereim is erre neveltek. És bár szívem szerint a magas gondolati színművek elsődlegessége mellett kardoskodom, reálisan látnom kell, hogy napjainkban és a kőszínházi keretek között nálunk sem kerülhet túlsúlyba. Ellenkezőleg, a biztos kasszasikert ígérő mozdonydarabok is rendszeresen műsorra kell tűzni, mert ilyen a köznapi valóság, meg a közönség igénye. Például a két éve bemutatott musical, a Made in Hungaria a bérleten kívüli előadásoknak is magasan a leg-sikeresebbje lett, de a Lili bárónőt szintén táblás házak fogadják. Ebből nyilván már világos, hogy szándékainkban népszínház vagyunk. Különböző műfajokban ugyan, de bemutatóról bemutatóra igyekszünk minőséget és értékeket színpadra vinni. A könnyedebb zsá-

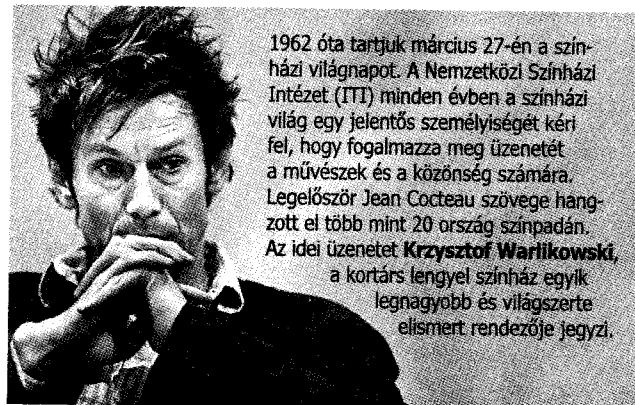
csútt kasszasikeres és tartalmas munkát, hanem kizárólag az eredményt értékeli. Zavaró, ha a kritika negatív?

Többnyire mindenki elolvassa a premiereket követő kritikákat, bár olyan társulati tagról is tudok, aki eleve kerüli XY színikritikáit. A bírálat akkor hasznos, ha egyéni vélemény ugyan, de tárgyilagos. Ha nem süit belőle a személyeskedés, netán holmi ellenszenv. E kérdés kapcsán azt szintén látni érdemes, hogy a társulatunkról véleményt mondó kritikusok zömének, és most tisztelet a kivételnek, a múltban valamilyen formában – alkotóként, színházvezetőként, egyéb formában – köze volt a színházhoz. Így hát előfordul(hat), hogy a szó eredeti értelmében nem az elfogulatlan külső szemlélő szemével értékeli előadásainkat. Továbbgondolva ezt a szálát, nem éppen korrekt és etikus egy kritikustól, ha az előadásról alkotott véleménye nem a színikritika szerzője és a színmű meg a látott előadás „viszonyát”, hanem a kritikus személye és adott esetben a színházvezetés viszonyát tükrözi. Ezért különösen jók és fontosak számunkra a színházi fesztiválok meg-

híri is meg fog botránkozni. Színházunkban aktuális és találó példája ennek Spiró György Magyarországon hosszú évek óta nagy szériákban játszott, nálunk 2015 januárjában színre került sikerdarabja, a Csirkefej. Az ilyen tárgyú és a dialógusaiban eléggé nyersbeszédű, de életszerű milióban játszó színdarab(ok)ról egyszerűen tudomásul kell venni, hogy más nyelvezettel nem játszhatók el. A színpadon megelevenedő gondvaros, lichthofos pesti világnak, az utca zsargonjának, a fiatalokúak börtönéből hazakereszt srác beszédmodorának ez a legközvetlenebb, lehető legtermészetesebb formája. Az előadás körüli viták pedig csak azt jelzik, hogy a színházak nézőtérén is néha-néha bizony szükség van a toleranciára – mint ahogy azon sem botránkozik meg senki, ha valaki ránkötődésről is önfeloldantapcsolva és a székéből fölszökkenve tombol a Made in Hungaria habkönnyű dalain.

Mi kiemelten a Jókai Színház feladata? Abban a helyzetben, hogy bő hatvan esztendeje alá van rendelve a szlovákiai magyar néző elvárásainak, illetve a saját társulati ambícióinak?

Társulatunk elsőrendű erénye, hogy magyar nyelven játszik. Amit nemegyszer számon kérnek, hogy hol van meg benne a szlovákiai magyar, a felvidéki specifikum. E felvetésre csak azt felelhetem: színházunk sokszor elhangzott igénye, hogy színpadra érett és hitelesen eljátszható színműként írja meg végre valaki az 1918 óta eltelt közel száz esztendő hazai magyar sorsfordulóit, sorsdrámáit.

1962 óta tartjuk március 27-én a színházi világnapot. A Nemzetközi Színházi Intézet (ITI) minden évben a színházi világ egy jelentős személyiségét kéri fel, hogy fogalmazza meg üzenetét a művészek és a közönség számára. Legelőször Jean Cocteau szövege hangzott el több mint 20 ország színpadán. Az idei üzenetet **Krzysztof Warlikowski**, a kortárs lengyel színház egyik legnagyobb és világszerte elismert rendezője jegyzi.